

מסמך רקע לדיון בנושא :

התנאים בבתי - המעצר בישראל

גרסת אינטרנט

מוגש לוועדת הפנים ואיכות הסביבה

כתב : יוסי זולפן, עובד מחקר ומידע
אישור : גיא בר-נס, ראש צוות

כ"ה באדר תשס"א
20 במרץ 2001

תמצית: חדשות לבקרים, מפרסמים גורמים שונים כמו הסנגוריה הציבורית הארצית, האגודה לזכויות האזרח, עמותת רופאים לזכויות אדם וארגונים אחרים, דו"חות, חו"ד ומאמרים, באשר לתנאים הקשים השוררים בבתי המעצר בישראל. הממצאים מעלים שורה של ליקויים והפרות של חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996,¹ בבתי המעצר ברחבי הארץ, הן בנוגע לתנאי המעצר והן בנוגע לזכויות עצורים. במסמך זה יוצגו תנאי הכליאה הקשים בבתי המעצר, לצד תוכנית המשרד לביטחון הפנים לשיפוצם.

1. מבוא -

בתי המעצר הם מתקנים משטרתיים, שנועדו להחזיק חשודים למטרות חקירה. מטבעו, כרוך המעצר בשלילת זכויות יסוד ובראשן חופש התנועה. דווקא משום כך, יש חשיבות כי בחברה מתקנת יובטחו זכויות אנוש לעצורים, באופן שישמור על כבודם כבני – אדם. למרות זאת, חלק גדול מהכלואים בבתי המעצר של המשטרה, הם עצירים המוגדרים כ"חייבי שב"ס", כלומר אלו שמקומם היה צריך להיות במתקני הכליאה של שירות בתי הסוהר. התוצאה מכך היא צפיפות קשה ביותר ותנאים יותר גרועים מהתנאים לאסירים המרצים את עונשם בבתי הסוהר.

2. המישור החקיקתי -

חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996, קובע כי "מעצרו ועיכובו של אדם יהיו בדרך שתבטיח שמירה מרבית על כבוד האדם ועל זכויותיו"¹. מכוח החוק, ובאישור ועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת, התקין השר לביטחון פנים תקנות לביצועו,² המגדירים תנאים פיסיים ותברואתיים במקום המעצר.³ בקובעו כללים להחזקת עצירים ולתנאי מעצרים, בא חוק המעצרים להגן על זכויות העציר. באופן כללי, ניתן לומר כי מאז נכנס החוק לתוקפו, החלו במשטרה ובמשרד לביטחון-פנים בשיפוץ בתי מעצר ובהטבת תנאי הכליאה, אלא שלמרות זאת, ממשיכים להתגלות, פעם אחר פעם, חריגות חמורות.

3. תנאי הכליאה בבתי המעצר -

עפ"י עמותת "רופאים לזכויות אדם", תנאי הכליאה ברוב בתי המעצר אינם עומדים בסטנדרטים הבינלאומיים ובאלו שנקבעו בחוק המעצרים: בחלק מבתי המעצר, התאים קטנים וצפופים, קיים מחסור במים חמים לרחצה, השינה נעשית על מזרונים המונחים על הרצפה, תנאי האוורור קשים, מערכות החשמל קורסות, השירותים מזוהמים, ישנו לכלוך וניכרת הזנחה. התנאים הקשים ביותר, הם בדרך כלל, של עצורים הזקוקים להשגחה צמודה מחשש להתאבדות. לפי דו"חות האגודה לזכויות האזרח בישראל, כלואים עצורים אלו במעין כוכים צרי ממדים, המונעים מהם יכולת תזוזה, מרחב מחיה או פרטיות.

¹ חוק המעצרים, ס' 1 (ב).

² תקנות סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תנאי החזקה במעצר), התשנ"ז-1997. להלן: התקנות.

³ התקנות, ס' 3,4.

במשטרה ובמשרד לביטחון פנים מודעים לתנאים הקשים, המצריכים השקעה פיננסית לא מבוטלת, בין היתר בשל התחלופה הגבוהה של העצירים. נדרש שיפור תנאי המעצר, כך שיעמדו בסטנדרטים מינימליים כפי שנקבעו על-ידי האו"ם ועל-פי חוק המעצרים החדש.

4. חייבי שב"ס - אחת הבעיות העיקריות הינה האחוז הגבוה של "חייבי שב"ס", המוחזקים בבתי מעצר מחוזיים. עצירים אלה אמורים להיות כלואים במתקני שב"ס ולא במתקני משטרת ישראל והחזקתם בבתי המעצר של המשטרה במקום בבתי הסוהר, לעיתים אף חודשים רבים לאחר שנגזר דינם, פוגעת בזכויות רבות המגיעות להם. זאת ועוד, החזקת "חייבי שב"ס" במתקני המשטרה, יוצרת עומס רב במתקנים אלה, המתבטא בצפיפות ובתנאים פיזיים נמוכים.

5. התוכנית לשיפוץ תאי המעצר המשטרתיים -

נוכח מצבם הירוד של תאי המעצר, גיבש המשרד לביטחון הפנים בחודש אפריל 2000, תוכנית רב-שנתית לשיפוצם של תאי המעצר המשטרתיים, בתחנות ובבתי המעצר המחוזיים והמרחביים של המשטרה. לצורך מימושה של תוכנית השיפוצים, הושג תקציב מיוחד תלת-שנתי (2000-2002) בהיקף כולל של 30,000,000 ₪, לפי הפירוט הבא: 10,000,000 ₪ כל שנה, כש – 1/3 מתוכם במימון המשטרה ו – 2/3 במימון האוצר. התוכנית, שנועדה להתאים את תנאי בתי המעצר לדרישות חוק המעצרים, אמורה לשפר מהותית את תנאי המחיה של העצורים, בהיותה כוללת:

א. התקנת מיזוג אויר בתאים – קירור וחימום.

ב. החלפת צנרת ומתקנים סניטריים (מקלחות, שירותים).

ג. הצבת ריהוט מיטות, שולחנות, ארונות אישיות לעצור ועוד.

המשרד לביטחון הפנים מציין כי בשנת העבודה 2000, הושלם שיפוצם של תאי המעצר ב-16 תחנות משטרה ברחבי הארץ, כמו גם של בית המעצר המרחבי שפלה שברחובות (שאף הורחב) ובית המעצר המרחבי גליל שבעכו. כמו כן, בבית המעצר המחוזי קישון, הושלם עד כה שיפוצו של אגף אחד. עוד מוסיף המשרד כי בשנת העבודה 2001, מתוכננות עבודות שיפוץ בשורה של תחנות משטרה נוספות. בתוך כך עובר בית המעצר המרחבי נגב שיפוץ, אשר עם סיומו יוחלו בשיפוץ בית המעצר המרחבי לכיש שבאשקלון.

במקביל, גובשו בהנחיית המשרד, נהלים לאבטחת תהליך שימורם של התאים המשופצים ואחזקתם השוטפת. כמו כן, מתבצעות על-ידי משרד לביטחון הפנים ביקורות לאבטחת אחזקת התאים ותנאי המעצר כמתחייב בחוק, כמו הביקורת שנערכה בשנת 2000 ב – 13 בתי מעצר, על-ידי צוות בדיקה בראשות מבקר המשרד לביטחון הפנים. מטרות הביקורות הינן לאתר ליקויים במתקני המעצר השונים ולעקוב אחר תיקונם. יצוין כי על-מנת לאפשר המשך תהליך השיפוצים והשלמת תוכניות המשרד לשנים 2003 ו – 2004, בכוונת המשרד לפנות לאגף התקציבי באוצר על מנת להגדיל את התקציב המיועד למשימת שיפוץ בתי המעצר.

6. סיכום -

אף על-פי שמוזה כשנה, מצויה תוכנית רב-שנתית לשיפוצם של בתי מעצר משטרתיים בשלבים תיכנוניים ואופרטיביים, התנאים בחלק מהם עדיין לא משביעי רצון. לפיכך, המסקנה המתבקשת היא כי המשך השקעה מסיבית בשיפוץ תאי המעצר, בשילוב צעדים כמו העמקה והנחלה של נורמות כיבוד זכויות אדם, המגולמות בחוק המעצרים ושיפור מידי בתנאי הכליאה, על-ידי הוצאת חייבי השב"ס מידי המשטרה והעברתם לבתי הכלא – הם צרכים מידיים של המערכת. התעלמות מצרכים אלו, טומנת בחובה סכנה להפיכת החוק, שפורמלית משקף יחס של חברה מתוקנת לאזרחים שטרם הוכחה אשמתם, לאות מתה.

7. רשימת מקורות מידע -

א. חקיקה:

1. חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996.
2. תקנות סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תנאי החזקה במעצר), התשנ"ז-1997.
3. פקודת המטה הארצי, משטרת ישראל.

ב. מחקרים:

זכויות תחת מעצר: זכויות-אדם של אנשים במשמורת, רופאים לזכויות אדם בישראל.

ג. פגישות ושיחות:

1. גבי דניאלה, האגודה לזכויות האזרח בישראל, 15.3.2001.
2. מר יאסר עכאווי, עמותת רופאים לזכויות אדם, 15.3.2001.
3. מר אמנון זהבי, המשרד לביטחון הפנים, 18.3.2001.

ד. קטעי עיתונות:

1. טובה צימוקי, "דו"ח חמור על בתי המעצר: צפיפות, סירחון, סכנה לבריאות", ידיעות אחרונות, ע' 7, 11.4.2000.
2. יוסף אלגזי, "דו"ח: התנאים באבו כביר קשים מבבתי כלא", הארץ, ב3, 25.1.2001.

ה. דו"חות:

1. גיא בר-נס, מצב בתי המעצר במדינת ישראל: דו"ח מעקב לביקורת של ח"כ גלאון ותגובת משטרת ישראל.